

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-63>

УДК 353(477)

ІНСТИТУЦІЙНІ СТРУКТУРИ КОНВЕРГЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ УКРАЇНИ ТА ЄС

INSTITUTIONAL STRUCTURES OF CONVERGENCE OF REGIONAL MODELS OF UKRAINE AND THE EU

Осадчий Вячеслав Володимировичдоктор педагогічних наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5659-4774>**Шульга Ольга Антонівна**доктор економічних наук, доцент,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3230-3124>**Osadchy Viacheslav, Shulha Olha**

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Досліджено секторальні складові у рамках політики ЄС на основі принципів просторового розвитку. Визначено бар'єри на шляху використання транскордонного потенціалу прикордонних регіонів України. Виокремлено засади державного управління регіональним розвитком в ЄС. Зазначено, що в Україні застосовується інтегрований підхід до формування та реалізації державної регіональної політики, який передбачає поєднання галузево-секторальної, територіально-просторової та управлінської складових регіональної політики. Розкрито принципи політики територіальної згуртованості. Зроблено акцент на тому, що у регіональній політиці ЄС значна увага приділяється підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів на основі всебічного розвитку й розкриття внутрішнього потенціалу. Окреслено напрями імплементації регіональної політики ЄС у систему регіональної політики в Україні в повоєнний період.

Ключові слова: регіональна політика, Україна, Європейський Союз, регіональні моделі, конвергенція, інституційні структури.

The purpose of the article is to study the theoretical foundations of institutional convergence between Ukraine and Europe and develop practical recommendations for its implementation in the context of the country's European integration policy. To achieve the goal, a systemic approach, methods of analysis and synthesis, deduction, generalization, etc. were used. The relevance of the topic is due to the fact that the regions of Ukraine have significant potential for economic growth and social development. However, their competitiveness depends on the effectiveness of institutional management structures and support from the state and international organizations. It is because of this that the convergence of regional models of Ukraine and the EU is a key aspect of this process. The article examines sectoral components within the framework of EU policy based on the principles of spatial development. Barriers to the use of the cross-border potential of border regions of Ukraine are identified. The principles of public management of regional development in the EU are highlighted. It is noted that in Ukraine an integrated approach is used to the formation and implementation of state regional policy, which involves the combination of industry-sectoral, territorial-spatial and managerial components of regional policy. The principles of territorial cohesion policy are revealed. The emphasis is placed on the fact that in the EU regional policy, significant attention is paid to increasing the level of competitiveness of regions based on comprehensive development and disclosure of internal potential. The following main directions of implementation of EU regional policy in the regional policy system in Ukraine in the post-war period are outlined: increasing the level of involvement of regions in international financial projects and in the number of participants in macro-regional ones; intensification of efforts to develop interregional projects to create a common transport infrastructure, lay new roads, form transport corridors by joint efforts of several neighboring regions, etc. These proposals can be used when updating the State Strategy for Regional Development of Ukraine.

Keywords: regional policy, Ukraine, European Union, regional models, convergence, institutional structures.

Постановка проблеми. У сучасному світі процеси регіональної інтеграції набувають особливого значення, особливо для країн, які прагнуть до євроінтеграції. Україна, як країна з активними амбіціями щодо вступу до Євросоюзу, стикається з необхідністю адаптації своїх регіональних інституційних структур до стандартів ЄС.

Конвергенція регіональних моделей України та ЄС є ключовим аспектом цього процесу через кілька причин:

1. Україна активно просувається до інтеграції з Європейським Союзом, що вимагає адаптації її регіональної політики до стандартів ЄС.

2. Регіони України потребують підтримки для підвищення конкурентоспроможності та соціально-економічного розвитку, що можливо за допомогою впровадження європейських інституційних структур і програм.

3. Транскордонна конвергенція між Україною та країнами ЄС сприяє економічній активності в прикордонних регіонах і створює сприятливі умови для бізнесу.

Варто зауважити, що регіони України мають значний потенціал для економічного зростання і соціального розвитку. Однак їхня конкурентоспроможність залежить від ефективності інституційних структур управління та підтримки з боку держави й міжнародних організацій. Євросоюз пропонує ряд інструментів і програм для підтримки регіонального розвитку, таких зокрема, як політика згуртованості, яка спрямована на зменшення розриву між регіонами різних країн-членів. Однак процес конвергенції передбачає не тільки адміністративну реформу, але й глибокі зміни в законодавстві та управлінських практиках. Україна повинна створити умови для ефективної реалізації європейських стандартів у сфері державного управління територіями. Це включає впровадження принципів субсидіарності, децентралізації влади й підвищення участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Дослідження інституційних структур конвергенції має велике наукове значення через можливість аналізу досвіду країн-членів ЄС щодо впровадження подібних реформ і визначення найефективніших шляхів їхньої реалізації в Україні. Крім того, аналіз цієї проблеми дозволяє розробити рекомендації щодо подальшої політики державної підтримки регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних і практичних

аспектів регіональної політики України в контексті євроінтеграційної політики займаються такі вітчизняні вчені, як Л. Я. Бенюк, П. М. Григорук, А. С. Зайцева, І. З. Сторонянська, Є. І. Качмарський та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні опубліковано значну кількість наукових робіт щодо євроінтеграційних процесів України, зокрема щодо інститутів і політики регіонального розвитку в контексті вступу до ЄС. Проте перспективи подальшого зближення регіонів України з Європою продовжують бути предметом активного дослідження та обговорення серед вчених і політиків. Зокрема залишаються відкритими питання щодо ефективності впровадження цих інститутів та інституцій в українському контексті й подальших кроків на шляху інтеграції.

Формулювання цілей статті. *Мета статті* – вивчення теоретичних основ інституційної конвергенції між Україною та Європою й розробка практичних рекомендацій щодо її реалізації в контексті євроінтеграційної політики країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою регіональної політики ЄС нині є створення таких умов, які б дозволяли регіонам реалізовувати їхній потенціал, максимально збільшувати внесок у розвиток національної економіки. Однак головним при цьому є зосередження уваги на перспективах покращення соціально-економічного становища в регіонах країн ЄС.

В Європейському Союзі можливо виокремити такі засади державного управління регіональним розвитком: 1) в управлінні регіональним розвитком національний уряд здійснює керівництво загальнодержавними справами, вирішення яких регіональній владі не під силу і відповідно знаходиться поза межею її компетенції; 2) регіональна політика є частиною політики розвитку; 3) регіональна політика тісно пов'язана із просторовою політикою уряду та місцевих органів влади; 4) просторова політика має бути складовою довготривалої стратегії розвитку держави, а регіональна політика також стосується середньотермінових стратегічних завдань; 5) поступово в ході процесу децентралізації головна роль управління регіональним розвитком повинна зміщуватися на користь управління регіональним розвитком органами місцевого самоврядування; 6) до компетенції центрального уряду віднесено впровадження національної просторової політики (будівництво

інфраструктури, створення збалансованої функціонально-просторової структури держави, балансу навколишнього середовища на державному рівні тощо); 7) секторні політики завжди мають узгоджуватися з державною регіональною та просторовою політиками [3, с. 70-71].

Секторальні складові політики ЄС, що здійснюються на основі принципів просторового розвитку, включають кілька ключових напрямків:

1. Промислова політика, яка стимулює розвиток промисловості шляхом інновацій та підтримки малих і середніх підприємств (МСП), що сприяє регіональному розвитку.

2. Політика досліджень та інновацій, яка фокусується на підтримці наукових досліджень й інноваційних проєктів для підвищення конкурентоспроможності регіонів Європи.

3. Енергетична політика, яка спрямована на забезпечення сталого енергетичного розвитку шляхом використання відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності у регіонах Європи.

4. Транспортна політика, яка спрямована на розробку транспортних мереж для забезпечення зв'язку між регіонами Європи й підвищення їхньої доступності, що сприяє економічному зростанню.

5. Спільна аграрна політика (САР), яка спрямована на розвиток сільського господарства в регіонах Європи шляхом фінансової допомоги фермерам та сприяння сталому сільському господарству.

6. Риболовецька політика спільного ринку (СРП), яка спрямована на регулювання риболовецької діяльності у водах держав-членів ЄС з метою збереження морських ресурсів і підтримки прибережних громад.

7. Структурна політика, яка передбачає фонди кохезії, які спрямовані на зменшення економічних диспропорцій між регіонами Європи шляхом фінансування проєктів інфраструктури й соціального розвитку.

Фонди кохезії Європейського Союзу – це фінансові інструменти, які спрямовані на зменшення регіональних диспропорцій у країнах-членах ЄС шляхом підтримки економічного та соціального розвитку менш розвинених регіонів. Основними фондами кохезії є:

1. Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), який фінансує проєкти щодо розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць та підтримку місцевого підприємництва.

2. Європейський соціальний фонд, який займається питаннями зайнятості та людських ресурсів, фінансує програми перепідготовки кадрів і професійної освіти для зниження рівня безробіття.

3. Фонд згуртування, який підтримує країни з низьким рівнем ВВП на душу населення (<90% середнього рівня в ЄС), фінансуючи розвиток транспортної інфраструктури й екологічні проєкти.

4. Фонд справедливого переходу, який допомагає країнам адаптуватися до переходу на безвуглецеву економіку шляхом підтримки регіонів із високою залежністю від викопного палива.

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року проголошено інтегрований підхід до формування та реалізації державної регіональної політики, який передбачає поєднання трьох складових регіональної політики, серед яких галузево-секторальна, територіально-просторова та управлінська. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити реалії соціально-економічного стану кожного регіону та виробити бачення їх перспективного розвитку, механізми розкриття внутрішніх резервів.

Разом з цим, на сьогодні існують бар'єри для активного використання транскордонного потенціалу прикордонних регіонів України. Зазначені бар'єри включають кілька ключових напрямків:

1. Інституційні бар'єри (відсутність чіткої нормативно-правової бази для транскордонної діяльності, недостатнє інституційне забезпечення формування єврорегіонів та інших форм співробітництва).

2. Економічні бар'єри (обмежений інвестиційний потенціал підприємств у прикордонних регіонах, відмінності у податкових системах між Україною та країнами ЄС).

3. Політичні та стратегічні бар'єри (відсутність політичної підтримки для розвитку транскордонної діяльності, диспропорції в територіальному управлінні й розрізнене планування проєктів співробітництва).

4. Соціокультурні та мовні бар'єри (культурні й соціальні відмінності між населенням України та країн ЄС).

5. Фінансові бар'єри (недостатнє фінансування проєктів щодо розвитку єврорегіонів і інших форм транскордонного співробітництва).

6. Інфраструктурні обмеження (незадовільний стан транспортної інфраструктури

у прикордонних регіонах, що ускладнює рух товарів і переміщення людей через кордони України з країнами ЄС).

Посилення співпраці регіонів країни можна досягти за допомогою використання різних інструментів державної регіональної політики, зокрема, державно-приватного партнерства, співробітництва у межах кластерних утворень, угод про міжрегіональне співробітництво тощо. Розширення масштабів та сфери їхньої дії можна досягти на основі підвищення інтересу до співробітництва між регіонами всередині країни та стимулювання цього процесу з боку держави. Визначення місця регіону у національній системі поділу праці та його внеску у ВВП стає основою для подальшого формування стратегії розвитку кожного регіону.

У регіональній політиці ЄС значна увага приділяється підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів на основі всебічного розвитку й розкриття внутрішнього потенціалу. Законодавчі акти країн ЄС роблять акцент на необхідності розвитку конкретних галузей та сфер діяльності як основи для розкриття внутрішнього потенціалу регіонів, активізації місцевої господарської ініціативи й досягнення цілей збалансованого соціально-економічного розвитку у межах усього ЄС.

Законодавчі акти ЄС передбачають вжиття заходів щодо забезпечення рівномірного збалансованого розвитку територій, підвищення показників територій із низьким рівнем розвитку до середніх показників. Для цього ухвалені законодавчі акти, дія яких покликана сприяти розвитку сільських територій, зниженню рівня безробіття, впровадженню соціальних інновацій, забезпеченню конкурентоспроможності підприємств, фінансуванню територіальної кооперації.

Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає також створення бази для реалізації ефективної регіональної політики – механізмів та інструментів державного управління регіональним розвитком, які б відповідали вимогам часу та проблемам, які стоять перед регіонами. Також це означає здійснення інвестицій у розвиток людського капіталу. У цьому напрямі законодавчі акти ЄС стимулюють зусилля з удосконалення податкової системи та надання допомоги членам ЄС, які мають фінансові труднощі. Задля підтримки регіонів у ЄС використовуються й надалі будуть

використовуватися кошти різних фондів ЄС, зокрема Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, а також Фонду згуртування, Європейського фонду для сільського господарства і сільського розвитку, Європейського фонду для прибережних морських територій та розвитку рибальства [6].

Територіально-просторова складова формування та реалізації регіональної політики в Україні передбачає кілька ключових напрямків:

1. Збалансований розвиток територій, метою якого є досягнення рівномірного розвитку регіонів шляхом зменшення соціально-економічних диспропорцій між ними. Це передбачає розвиток інфраструктури, підтримку малих і середніх підприємств, а також спеціалізацію регіонів за їхніми унікальними ресурсами.

2. Визначено чотири основних функціональних типи територій: території відновлення (уражені війною), регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку.

3. Децентралізація влади, яка веде до підвищення ролі місцевих органів влади у формуванні й реалізації регіональної політики.

4. Законодавство України передбачає трирівневу систему стратегічного планування: державну, регіональну та місцеву стратегії розвитку, що дозволяє координувати дії на різних рівнях влади для ефективнішої реалізації регіональної політики.

5. Оптимізація системи територіальної організації влади, яка спрямована на створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави і регіонів.

Висновки. На основі вищевикладеного, можна окреслити такі напрями імплементації регіональної політики ЄС у систему регіональної політики в Україні в повоєнний період:

1. Підвищувати рівень залученості регіонів до міжнародних фінансових проєктів, активізувати діяльність щодо вступу до числа учасників європейських регіональних асоціацій.

2. Інтенсифікувати зусилля щодо розробки міжрегіональних проєктів зі створення спільної транспортної інфраструктури зусиллями декількох сусідніх областей.

3. Посилювати кооперацію в екологічній сфері.

4. Забезпечити оновлення принципів формування і витрачання коштів Фонду регіонального розвитку, який має діяти як окрема фінансово-кредитна установа та мати право акумулювати кошти як з внутрішніх (кошти інвесторів та з бюджету), так і зовнішніх (інвестиції та кредити) джерел.

5. Створення ефективних механізмів координації між державними органами та місцевими адміністраціями.

6. Активна участь України в програмах типу Interreg для здобуття досвіду європейської територіальної співпраці й спільного управління проектами розвитку регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Григорук П. М. Національні та регіональні особливості сталого розвитку України. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 1. С. 25–29.
2. Зайцева А. С., Павленко В. С. Державна регіональна політика України в умовах євроінтеграції: стан та перспективи розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 75. С. 51–62.
3. Качмарський Є. І. Регіональна політика України: європейський досвід та вітчизняні реалії. *Modern economics*. 2024. № 44. С. 69–73.
4. Кваша О. П., Микитюк Д. П. Державна регіональна політика України: нова парадигма в умовах євроінтеграційного вибору. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2022. Вип. 40. С. 12–16.
5. Михальченко Г. Г. Регіональні особливості розвитку населення. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2012. № 2. С. 1–14.
6. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / ред. В. І. Чужиков. Київ : Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», 2016. 495 с.
7. Сторонянська І. З., Бенівська Л. Я. Нова регіональна політика ЄС: особливості реалізації в контексті сучасних викликів та ризиків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2023. Вип. 1. С. 3–11.
8. Томарева-Патлахова В. В. Моделі регіонального розвитку в контексті економічних реформ. *Держава та регіони*. 2013. № 1 (70). С. 76–80.
9. Ципліцька О. О. Регіональна політика у країнах ЄС та інструменти забезпечення інвестиційної привабливості регіонів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Економіка і менеджмент*. 2021. Вип. 47. С. 67–76.
10. Штирьов О. М., Верба С. М. Державна регіональна політика в Україні: аналіз розвитку. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_31

REFERENCES:

1. Hryhoruk P. M. Natsionalni ta rehionalni osoblyvosti staloho rozvytku Ukrayiny [National and regional features of sustainable development of Ukraine]. *Ekononika: realiyi chasu*. 2015. № 1, pp. 25–29. (in Ukrainian)
2. Zaytseva A. S., Pavlenko V. S. Derzhavna rehionalna polityka Ukrayiny v umovakh yevrointehratsiyi: stan ta perspektyvy rozvytku [State regional policy of Ukraine in the conditions of European integration: state and prospects for development]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2021. № 75, pp. 51–62. (in Ukrainian)
3. Kachmarskyi YE. I. Rehionalna polityka Ukrayiny: yevropeyskyi dosvid ta vitchyznyani realiyi [Regional policy of Ukraine: European experience and domestic realities]. *Modern economics*. 2024. № 44, pp. 69–73. (in Ukrainian)
4. Kvasha O. P., Mykytyuk D. P. Derzhavna rehionalna polityka Ukrayiny: nova paradyhma v umovakh yevroy-intehratsiynoho vyboru [State regional policy of Ukraine: a new paradigm in the conditions of European integration choice]. *Sotsialno-humanitarnyy visnyk*. 2022. Vyp. 40, pp. 12–16. (in Ukrainian)
5. Mykhalchenko H. H. Rehionalni osoblyvosti rozvytku naseleण्या [Regional features of population development]. *Upravlinnya proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*. 2012. № 2, pp. 1–14. (in Ukrainian)
6. Rehionalna polityka Yevropeyskoho Soyuzu [Regional Policy of the European Union]: pidruchnyk / red. V. I. Chuzhykov. Kyiv: Derzh. VNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana», 2016. 495 p. (in Ukrainian)
7. Storonianska I. Z., Benovska L. YA. Nova rehionalna polityka EU: osoblyvosti realizatsiyi v konteksti suchasnykh vyklykiv ta ryzykiv [New EU regional policy: implementation features in the context of modern challenges and risks. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*. 2023. Vyp. 1, pp. 3–11. (in Ukrainian)
8. Tomareva-Patlahova V. V. Modeli rehionalnoho rozvytku v konteksti ekonomichnykh reform [Models of regional development in the context of economic reforms]. *Derzhava ta rehiony*. 2013. № 1, pp. 76–80. (in Ukrainian)

9. Tsyplitska O. O. Rehionalna polityka u krayinakh EU ta instrumenty zabezpechennya investytsiynoyi pryvablyvosti rehioniv [Regional policy in EU countries and instruments for ensuring the investment attractiveness of regions]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. : Ekonomika i menedzhment*. 2021. Vyp. 47, pp. 67–76. (in Ukrainian)

10. Shtyrov O. M., Verba S. M. Derzhavna rehionalna polityka v Ukrayini: analiz rozvytku [State regional policy in Ukraine: development analysis]. *Efektivna ekonomika*. 2023. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_31. (in Ukrainian)